

Ханжжина Каріна Вікторівна
(наук. керівник – д-р філол. наук професор Лукаш Г. П.)
Донецький національний університет імені Василя Стуса, м. Вінниця

РОЛЬ ПОЛЯ ОТЛЕ У РОЗВИТКУ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА

Ця тема є найдискусійнішою у сучасному документознавстві. Саме документознавство посідає провідне місце серед інших наук документно-комунікаційного циклу і підпорядковується детальному вивченню і дослідженню. Студіювання різних аспектів історії документознавства здійснювали А. О. Введенський (історія дипломатики, діловодства як практичної сфери роботи з документами), С. Г. Кулешов, Н. М. Кушнарєнко, М. С. Слободяник, Г. М. Швецова-Водка (історичні передумови формування документознавства як науки та навчальної дисципліни, загальна характеристика основних етапів його розвитку), Л. І. Демчина, С. В. Дубова, О. В. Матвієнко, Ю. І. Палєха, В. В. Бездрабко (історія документознавчої освіти і професіології) [1; 2]. Терміни документознавства почали застосовуватися як близькі до значення «книга» й уведені в обіг бельгійським вченим Полем Отле. До П. Отле не існувало загального поняття для всіх найменувань матеріальних джерел інформації. На таку роль претендувало поняття «книга» в значенні будь-якого твору друку або рукописного твору. Отле визначив документ як усякий матеріальний пам'ятник, створений за допомогою графічних знаків. Зібрання документів П. Отле назвав «документацією» (1903), і це слово було для свого часу неологізмом. Згідно із визначенням автора, документацію насамперед фонди бібліотек (оскільки слова фонд тоді ще не існувало, він оперував терміном бібліотека-книгосховище), потім фонди зображень – іконотека, нот – фототека, рукописів – манускриптотека, а також ідеограм (креслень, планів, карт, діаграм тощо), патентів, циркулярів, проспектів та ін. [3].

Поль Отле – автор багатьох праць про проблеми теорії і практики бібліотекознавства, документації, а також бібліографії. Він один із засновників міжнародного бібліографічного інституту. Видатний вчений славиться відомою працею, створеною в 1934 році, – «Трактат про документознавство». У ній він детально пояснив значення поняття «документ» як будь-якого джерела інформації, людської думки, знань, незалежно від того, чи втілене воно в матеріально фіксованій формі, чи є провідником (передавачем) інформації в часі [2, с. 6].

Відомий документознавець називав бібліотекаря «Semis Servorum Scientiae» – «слуга слуг науки» і вважав, що «бібліотекар повинен володіти серйозною загальною і професійною освітою». Також він, урахувавши форму документа і зміст, вперше заснував комплексний підхід до типологічної класифікації документів. У сучасній науці термін «слуга слуг науки», який започаткував вчений, давно не використовується, але він досі приваблює науковців.

Поль Отле ще в 1905 р. порушив питання про створення всесвітньої інформаційної служби. За матеріалами його великої доповіді на Міжнародному конгресі зі всесвітнього економічного розвитку під головуванням бельгійського короля було прийнято резолюцію, першим пунктом якої значилося: «У бібліотеках з їхніми зібраннями публікацій і музеях з їхніми колекціями різних предметів необхідно організувати інформаційні служби, які повинні виступати в ролі посередників між суспільством і документами, надаючи за письмовим чи усним запитом всім зацікавленим особам інформацію щодо спеціальних питань...» [1, с. 193].

Найголовнішим для П. Отле був план створення Документарного союзу урядів. Він детально розробляв цей план протягом усього свого життя. Першим кроком мала стати «Гора мистецтв» («Mont des Arts»). За цим проектом у певному місці, в безпосередній близькості один від одного треба було зосередити Королівську бібліотеку, архіви, музеї та інші освітні і культурні заклади, що знаходяться під егідою міністерств внутрішніх справ і народної освіти. Згодом Гора мистецтв стане науковим, освітнім і культурним центром усього світу, поступово перетворившись на світову документарну службу, здатну надавати будь-який документ будь-кому, хто їх потребує.

Описувати всі документи слід у Світовому бібліографічному репертуарі, систематизованому за УДК. Передбачаючи збирання та зберігання документів, представлених у картковій формі, Отле розробив і ввів стандарт таких карток в одній велетенській «документарній енциклопедії».

лопедії», в якій будуть систематизовані – природно, за УДК – і багатоаспектно пов'язані між собою всі фрагменти світового знання. Ця ідея – провісниця сучасних гіпертекстових систем.

Місце своїй енциклопедії П. Отле визначив у певній універсальній всесвітній бібліотеці, яка стане університетом письмового слова, архівіумом людства. Бібліотека буде органічно поєднуватися з науково-технічним бюро, об'єктом діяльності якого є не документи, а інформація [4, с. 356].

П. Отле спеціально обумовлював, що бібліотека і бюро – не конкуруючі організації. Навпаки, в майбутньому вони складуть єдину інтегровану службу. На його думку, функції бібліотек розширяться, і вони надаватимуть користувачам безпосередньо саму інформацію.

Важливе значення для розуміння ідей П. Отле мають термінологічні зауваги вченого. Він вів велику термінологічну роботу. Йому довелося ввести цілий ряд неологізмів, багато з яких згодом були забуті, і зараз їх наново винаходять, повторюючи шлях, яким сто років тому вчений вже пройшов. Він увів, наприклад, поняття «документові машини», перерахувавши десятки різних пристроїв, призначених для фіксування інформації на матеріальних носіях. Якщо б існував у 1920-ті рр. комп'ютер, Отле, безумовно, відніс би його до класу документових машин. Він тлумачить основні поняття «документ» і «документація». Документ, на його думку, – «усе те, що слугує реєстрації, передачі і зберіганню спогадів про будь-який предмет, чи для того, щоб представити цей предмет у вигляді придатному для дослідження» [3]. За цим визначенням, до ряду документів потрапляють книги, часописи, газети, листи (загалом уся кореспонденція); доповіді, замітки, письмові начерки; карти, плани, статистичні матеріали, синоптичні таблиці, фотографії, малюнки, діаграми. Утім П. Отле вбачав два значення документа – розширене (будь-який матеріальний об'єкт, який використовується для передавання інформації в суспільстві) і вузьке, орієнтоване на будь-який запис інформації [2, с. 8].

Отже, Поль Отле зробив великий внесок у всесвітню історію документації, увійшовши в неї як основоположник документознавства – науки про документ та документообіг. Він першим не тільки ввів у науковий обіг базове поняття «документ», але і розкрив його широке значення. Поль Отле першим створив комплексну класифікацію документів за ознаками, створивши цим фундамент для подальшого вивчення науки.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. В. П. Отле і керування до адміністрування: ідеї та вектори розгортання. *Сумська старовина*. 2009. № 26–27. С. 191–198.
2. Бездрабко В. В. Поль Отле і наука про документ. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2011. № 4. С. 6–10.
3. П. Отле – біографія. URL: <http://dnpp.gov.ua/ua/informatsiyno-bibliografichni-resursy/vydatni-bibliotekoznavtsi/%d0%be%d1%82%d0%bb%d0%b5-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%8c/%d0%bf-%d0%be%d1%82%d0%bb%d0%b5-%d0%b1%d1%96%d0%be%d0%b3%d1%80%d0%b0%d1%84%d1%96%d1%8f/>
4. Стеценко А. М. До питання про історію розвитку документознавства. *Вісник Книжкової палати*. 2012. № 7. С. 356.

